

FANTASY ȘI RE-MITIZAREA LUMILOR

Asist. univ. dr. Alice JURCOVEȚ
Universitatea „1 Decembrie” din Alba Iulia

Abstract: *Being mislabeled, Fantasy literature for children could remain in the realm of the possible only in the children's imagination, whereas the Fantasy novel proposes a type of experience of otherness in which the specific escape is that of delimitation or even of dis-limitation from the totalizing and totalitarian uniformization of the same. The radical exteriority that opens towards transcendence in the unique experiences of the characters in the 20th century Fantasy novel frees the child (and a whole world along with him) from the totalitarian experience of the identical, of submission to predefined and predestined forms in which both freedom and the possibility of symbolization are annulled, other than through the demultiplication of selves as in the shards of mirror that reproduce ad infinitum the illusion of existence and perpetuate suffering. The heroes are orphans, physically and emotionally abused by their natural parents or step-parents, deprived of the freedom of expression, deprived of the possibility of assuming their real identity, marginalized, misunderstood, ridiculed. When they decide to take their destiny into their own hands, they cast off all the cords of apparent security of their environment and set off on the adventure of their lives, from where they will either return triumphant, purified, strong, or remain in the spaces where they find themselves and where they know understanding, respect and a sense of belonging, not just tolerated status. Sometimes the child who goes on an adventure geographically mapped on a real or imaginary map or travels in a dream space does not understand the attitude of family members who are either overprotective or dismissive, or communication is not assertive at all. Although the characters have their own individuality, the roots of fantasy literature are clearly in mythology.*

Keywords: *Fantasy, Myth, Psychoanalysis, Children, Travel and Travelers*

Dacă basmul are rădăcinile în folclor, Fantasy este ancorat în mitologie. Ca exercițiu de validare hermeneutică a acestei opinii, apelăm la universul lui J. R. R. Tolkien.

Un copil extrem de atent la detaliile micro-universului, Tolkien devine un lingvist strălucit, iar imaginația o valorifică într-o cosmogonie formidabilă, care este, probabil, cartea secolului XX, *Stăpânul Inelelor*. În *Enciclopedia lumii lui J. R. R. Tolkien* se notează că „Istoria frământată a Ardei și, mai ales, a Ținutului de Mijloc este pilduitoare și, dacă seamănă (pe alocuri izbitor) cu istoria lumii reale, aceasta nu e o simplă întâmplare. Lumea ficțională a lui Tolkien *nu* este o replică a lumii reale, însă ea se naște și evoluează conform acelorași legi de ființare. Nimic din ce se petrece în Arda nu este regăsit în întocmai în lumea în care trăim noi zi de zi, dar, esențialmente, povestea Ardei și a Ținutului de Mijloc vorbește (precum toate poveștile bine rostuite) despre putere și fragilitate, despre dorințe, temeri, ispite, despre îndrăzneală și oboseală, despre răbdare și grabă, despre iubire, ură, invidie,

despre prietenie și jertfă, despre timp și vremuri, despre izbândă și eșec...”¹. În secolul în care religia cunoaște un declin, romanele lui Tolkien propun o alegorie a Creștinismului, în care răul, în cea mai pervertită formă a sa, este iertat: „A good action taken with a good intention produces a good result. And, paradoxical as it may seem, but in keeping with the notion of «felix culpa», an evil action taken with an evil intent will (ultimately) produce a good result. (Felix culpa, or fortunate sin, alludes to Adam’s fall bringing Christ’s redemptive presence into the world.) Bilbo’s pity for Gollum saved Gollum’s life long ago, and it may be important that Gollum be on the scene later. Similarly, Frodo’s good intentions toward Gollum will save Gollum’s life in Book IV; if, as Gandalf said, Gollum still has a part to play, that too may be important.”²

Carl Gustav Jung remarca despre călătorie, analizând-o din punct de vedere psihanalitic, că „drumul corect spre totalitate e însă constituit – din păcate – din ocoluri și rătăcirii ce țin de destin, o cărare nelipsită de meandrele labirintice ale spaimei”³ și este, în cadrul terapiei psihologice, adeptul similitudinilor dintre viața pacientului și un basm, al cărui fir narativ îi poate deschide subiectului psihanalizat căi spre deblocarea propriilor frustrări, găsirea cheilor problemelor cu care se confruntă și ale căror soluții păreau imposibil de descifrat. Acestea se datorează celor două concepte forjate de psihanaliză: *arhetipul și inconștientul colectiv*. Cel din urmă concept înglobează totalitatea elementelor mitologice, mitice, folclorice care sunt specifice unui popor, însă individul le reprimă pe cele personale, în scopul adaptabilității cât mai exacte la societatea de care aparține. Considerat de contemporani un mistic, Carl Gustav Jung distinge între cele două tipuri de inconștient importanța celui colectiv, spre deosebire de cel individual, deoarece este cel care fixează paradigma gândirii și acțiunilor unei colectivități, chiar prin intermediul indivizilor care o compun.

Cu privire la Fantasy, am putea afirma același lucru, literatura pentru copii este scrisă de un adult sau un grup de adulți și este: „Children’s and young adult literature is the one area of writing where one age group writes for another. Children’s literature is therefore written at a distance, by people who have to try to remember what it feels like to be a child, or try to construct a childhood to write at. The tendency either to talk down to the child, as in Victorian improvement literature, or to talk up to it, as in Wordsworth or the ‘Golden Age’ writers of the 1890’s, is ever-present”⁴, fiind, astfel, o imagine a inconștientului colectiv al adulților, ca

¹ Robert Lazu (coordonator), Mihaela Cernăuți-Gorodețchi, Györfi-Deák Gyögy, *Enciclopedia lumii lui J. R. R. Tolkien*, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2007, p. 18-19.

² Michael N. Stanton, *Hobbits, Elves, and Wizards*, New York, Palgrave, 2001, p. 46. „O acțiune bună făcută cu o intenție bună produce un rezultat bun. Și, oricât de paradoxal ar părea, dar în concordanță cu noțiunea de «felix culpa», o acțiune rea făcută cu o intenție rea va produce (în cele din urmă) un rezultat bun. (Felix culpa sau păcatul fericit, face aluzie la căderea lui Adam care aduce prezența răscumpărătoare a lui Hristos în lume). Mila lui Bilbo față de Gollum i-a salvat viața lui Gollum cu mult timp în urmă și poate fi important ca Gollum să fie în scenă mai târziu. În mod similar, bunele intenții ale lui Frodo față de Gollum, îi vor salva viața acestuia în Cartea a IV-a; dacă, așa cum a spus Gandalf, Gollum mai are un rol de jucat și poate fi important.” – trad. n., A. J.

³ Carl Gustav Jung, *Opere complete, Psihologie și alchimie*, București, Editura 3, 2003, p. 20

⁴ Colin Manlove, *From Alice to Harry Potter. Children’s Fantasy in England*, p. 9. – „Literatura pentru copii și tineri adulți este singurul domeniu de scriere în care o categorie de vârstă scrie pentru o altă

produs real-ficțional și pentru (alți) copii. Deși se afirmă că la baza sistemului radical al prozei Fantasy stă literatura din Antichitate și personajele au corespondențe clare cu cele din perioada menționată, totuși asistăm la o explozie de informații, teme și motive care sunt proprii doar genului Fantasy. Prin urmare, omul matur are o responsabilitate foarte mare atunci când pune înaintea unui copil chiar și o ficțiune, deoarece tânărul în formare poate atribui o serie de simboluri imaginarului pe care îl citește, își poate asuma toate victoriile personajului, dar și toate eșecurile, toate virtuțile, dar și viciile, deci ideologia etalată de narator, indiferent în ce ipostază s-ar afla – obiectiv sau subiectiv – trebuie să fie echilibrată din punctul de vedere al posibilității afectării cititorului. În cercetarea asupra prozei fantastice, indiferent de genul abordat, basm sau Fantasy, cercetătorul Jack Zipes remarca „That is, by the time the oral folktales, originally stamped somewhat by matriarchal mythology, circulated in the Middle Ages, they had been transformed in different ways: the goddess became a witch, an evil fairy, or a stepmother; the active, young princess was changed into an active hero; matrilineal marriage and family ties became patrilineal; the essence of the symbols, based on matriarchal rites, was depleted and made benign; and the pattern of action that concerned maturation and integration was gradually recast to stress domination and wealth.”⁵

În acest punct, este important să ne reamintim cele *două surse ale adevărului* la care apelează Socrate: *argumentația prin raționament și sursele supranaturale*. Pe de o parte, este vorba despre argumentația pe calea demonstrațiilor raționale, în scopul de a oferi o judecată finală cu privire la adevărul din domeniul moral, iar Socrate se referă la aceasta ca metodă adoptată în a accede la adevăr în cursul discuției în care îi explică greului Criton decizia pe care a luat-o de a rămâne în închisoare și de a-și aștepta moartea la care îl condamnaseră atenienii: „Eu sunt acel gen de om care, nu pentru prima dată acum, ci dintotdeauna nu m-am lăsat convins de nimic altceva din interiorul meu decât de propoziția care mi se pare cea mai potrivită atunci când îi aplic raționamentul meu.”⁶ Pe de altă parte, este vorba despre datoria pe care Socrate consideră că o are de a se supune poruncilor care îi vin pe căi supranaturale, la acest lucru referindu-se când explică acuzatorilor săi în timpul procesului, de ce dreptul de viață și de moarte pe care statul atenian l-ar putea avea asupra lui, nu l-ar putea speria până în punctul în care să ajungă să abandoneze practicarea publică a filosofiei sale: „Mi s-a poruncit să fac acest lucru, așa cum

categoria. Prin urmare, literatura pentru copii este scrisă la distanță, de către oameni care trebuie să încerce să-și amintească cum e să fii copil sau să încerce să-și construiască o copilărie pe care să o scrie. Tendința – fie de a vorbi de sus cu copilul, așa cum era în literatura victoriană de îmbunătățire, fie de a vorbi ca el, ca în cazul lui Wordsworth sau a scriitorilor din «Epoca de Aur» din anii 1890, – este mereu prezentă” – trad. n., A. J.

⁵ Jack Zipes, *Fairy Tales and the Art of Subversion. The Classical Genre for Children and the Process of Civilization*, p. 20. „Adică, până la momentul în care poveștile populare orale, inițial marcate oarecum de mitologia matriarhală, au circulat în Evul Mediu, ele au fost transformate în diferite moduri: zeița a devenit o vrăjitoare, o zână rea sau mamă vitregă; prințesa tânără și activă a fost transformată într-un erou voluntar; căsătoria în linie maternă și legăturile de familie au devenit legături pe linie paternă; esența simbolurilor, bazată pe rituri matriarhale, a fost sărăcită și făcută benignă; și modelul de acțiune care se referea la maturizare și integrare a fost treptat reformulat pentru a pune accentul pe dominație și bogăție.” – trad. n., A. J.

⁶ Platon, *Criton*, Opere, Vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975, p. 61-80.

susțin, de către zeu, prin oracole și prin vise și prin oricare alte mijloace prin care voința divină i-a poruncit vreodată cuiva să facă un lucru.”⁷ Acestea sunt două angajamente pe care Socrate le face față de sine însuși și față de cetate: să urmeze calea raționamentului cu toate consecințele pe care aceasta le-ar aduce și să se supună poruncilor divine care i-au fost transmise pe căi supranaturale, între aceste două modalități fiind o perfectă armonie.

Împărtășim opinia lui Gregory Vlastos, potrivit căruia „[...] oricât de înaintat ar fi Socrate în multiple feluri față de contemporaneitate, în această parte a gândirii lui el este omul timpului său. Fără să pună întrebări, el subscrie concepției vechi de când lumea că, în paralel cu universul fizic accesibil simțurilor noastre, există un altul, populat de ființe misterioase, de indivizi la fel ca și noi înșine, dar având, spre deosebire de noi, puterea de a invade după propria voință ordinea causală căreia îi sunt subordonate acțiunile noastre, declanșând în ea schimbări de o amploare incalculabilă, pentru a ne aduce mari avantaje, sau, în cazul unei decizii contrare, dezastrul și ruina totală. Cum acționează aceste ființe asupra noastră nu putem spera să înțelegem. Dar este clar că o fac, iar comunicarea lor cu noi prin vise și oracole este una din modalitățile imposibil de analizat în care își arată puterea pe care o au asupra noastră. Născut în acest sistem de credințe religioase, Socrate, un om profund religios, nu s-ar fi putut debarasa de ele printr-o simplă scuturare din umeri. Și nici nu ar fi putut să le nege în mod rațional fără să aibă un motiv serios: atunci când o credință este absorbită de consensul general, sarcina de a justifica neaderența la ea îi revine disidentului. Iar aici problema lui poate fi agravată de sancționarea prin lege a consensului religios. A-l sfida în public ar fi o ofensă împotriva statului pasibilă de pedeapsa cu moartea.”⁸

Oracolul din Delfi era considerat de către greci ca fiind unica voce autentică și ușor de ascultat a Zeului, însă cu toate acestea, Socrate nu-i accepta pur și simplu spusele, ci mereu încerca să le verifice adevărul, spunând că „nu m-am lăsat convins decât de rațiunile care, după o examinare atentă, s-au dovedit a fi cele mai bune.”⁹ Dar, totodată, Socrate se apropie la fel și de sfaturile Zeului. Dictonul divin conform căruia nu există niciun om mai înțelept decât Socrate va fi contestat de către Socrate însuși și verificat dacă se constituie pe baza unui temei adevărat și care ar putea fi identificat. „Socrate se exprimă pe ocolite atunci când afirmă că misiunea sa este divină, deoarece oracolul delfic nu l-a sfătuit să meargă mai departe și să filosofeze. El chiar spune la un moment dat că rolul de a iniția discuții și de a pune întrebări a fost «rânduie de Zeu, atât prin răspunsul oracolului, cât și prin vise, ca și în orice chip în care a rânduit vreodată voința divină câte unui om să facă ceva».”¹⁰

Referința critică pornită de la Platon nu este stohastică, deoarece primul personaj pe care îl aducem în discuție este Pan, daimonul Lyrei, din *Luminile Nordului*, pentru că în limba greacă demonul nu simbolizează maleficul, ci este chiar

⁷ Platon, *Apărarea lui Socrate*, Opere, Vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975, p. 15-49.

⁸ Gregory Vlastos, *Socrate. Ironie și filozofie morală*, Traducere din engleză de Mara Van Schaik Rădulescu, București, Humanitas, 2002, p. 133.

⁹ Platon, *Criton*, p. 61-80.

¹⁰ Anthony Gottlieb, *Socrate, filosoful martir*, București, Editura Științifică, 2000, p. 24.

mijlocul prin intermediul căruia are loc comunicarea dintre teluric și celest, asemenea unui arc de cerc care cuprinde universul în întregime. Platon susține că: „este demonul o ființă între zeu și muritor [...] cu puterea de a tâlmăci și împărtăși zeilor cele ce vin de la oameni, și oamenilor ceea ce le vine de la zei. Am numit: rugăciuni și jertfe din partea acelorora; porunci și răsplată pentru jertfe din partea acestora. Pe lângă asta demonii, fiind la mijloc între cele două categorii, umplu spațiul gol; așa că universul se unește cu sine într-un tot. Din demon porcede și toată știința viitorului; din el slujba preoților cu privire la descântece, la toată prorocia și la vrăji. Zeul n-are amestec cu omul, ci toată împărtășirea se face prin aceștia; numai prin demoni se face convorbirea între zei și oameni, fie în starea de veghe, fie de somn.”¹¹ Lămurind aspectul terminologic al *alter-ego*-ului Lyrei, este totuși destul de dificil să-l asociem pe Pan cu un singur personaj mitologic, deoarece daimonul se metamorfoza atât în animal acvatic, cât și terestru, de la blând la feroce, constantă fiind doar grija și afecțiunea pe care o arată Lyrei. Cu toate acestea, optăm pentru Freyr, despre care Victor Kernbach scria că era un „Zeu provenit din duhurile apei, în mitologia scandinavă, apoi zeu solar, patronând pacea și fecunditatea naturii, ploaia, soarele strălucitor de vară și vânătoarea”¹² – însă la fel de potrivit ar fi și Cerberul din punctul de vedere al incoruptibilității sale, cum este și cazul lui Pan, care putea lua și înfățișare înfiorătoare, dacă simțea că Lyra ar fi în pericol. Rămânem tot în spațiul lui Philip Pulman și găsim că mama Lyrei este imaginea modernă a Pandorei, iar asemănarea constă în frumusețea doamnei Coulter, cum era și Pandora, a cărei imagine răpitoare o identificăm la Robin Hard: „At the bidding of Zeus, Hephaistos mixed some earth and water together to fashion a young woman who was as beautiful as the immortal goddesses. Athena dressed and adorned her, and taught her needlework and weaving; Aphrodite bestowed grace and allure on her; the Charites (Graces) and Peitho (as the personification of amorous persuasion) decked her with jewellery; the Horai (Seasons) crowned her with spring flowers; and Hermes finally taught her all manner of guile and deceit, and granted her the gift of speech. He named her PANDORA (pan, all, dora, gifts) because all the Olympians were presenting her to men as a gift and affliction”¹³; ulterior a avut o fetiță, Pyra, dar aducea nenorociri în rândul oamenilor, mai ales după ce a deschis cutia pe care se presupune că a adus-o pe pământ de la Zei. Din perspectiva dialogului dintre arte, am remarcat că Lyra și Pan par a fi celebra imagine a *Damei cu hermină*, pictură care aparține lui Leonardo da Vinci, datând din secolul XV. Pictura are o compoziție

¹¹ Platon, *Dialoguri*. Traducere de Cezar Papacostea, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009, p.117.

¹² Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Albatros, 2004, p. 206.

¹³ Robin Hard, *The Routledge Handbook of Greek Mythology*, Based on H. J. Rose's *Handbook of Greek Mythology*, Londra, Routledge, 2004, p. 94-95. – „La ordinul lui Zeus, Hefaistos a amestecat niște pământ și apă pentru a crea o tânără la fel de frumoasă ca și zeițele nemuritoare. Atena a îmbrăcat-o și împodobit-o, a învățat-o să lucreze cu acul și să țese; Afrodita i-a dăruit grație și farmec; Charites (Grațiile) și Peitho (ca personificare a persuasiunii amoroase) au împodobit-o cu bijuterii; Horai (Anotimpurile) au încoronat-o cu flori de primăvară; iar Hermes a învățat-o în cele din urmă tot felul de șiretlicuri și înșelăciuni și i-a acordat darul vorbirii. El a numit-o PANDORA (pan, toate, dora, daruri) pentru că toți olimpicienii o prezentau oamenilor ca pe un dar și ca pe o suferință.” – trad. n., A. J.

realizată în tonuri calde, care emană liniștea interioară a femeii, sentiment pe care Lyra îl are alături de Pan.

Contextualizarea mitologică a personajelor din Fantasy dirijează cercetarea înspre Roma Antică, unde Romulus și Remus sunt gemenii crescuți de o lupoaică, în urma abandonului familiei. Romulus, întemeietorul Romei, îl ucide pe fratele lui în urma unei dispute, îl înmormântează și continuă planul de întemeiere a Romei. Don Nardo, autorul *Enciclopediei de Mitologie Greacă și Romană*, îl prezintă pe Romulus în felul următor: „The legendary founder and first king of Rome. He and his twin brother, Remus, were the grandchildren of Numitor, king of Alba Longa (on the plain of Latium, south of the later site of Rome). When they reached young manhood, they set out to build a city of their own. They quarreled, however, and Romulus slew his brother. After burying Remus, Romulus went on to create the city and rule it as its first king. Forty years later, after a peaceful and prosperous reign, Romulus disappeared into the sky, the common explanation being that the gods, pleased with his achievements, had welcomed him into their realm.”¹⁴

Cu toate că Atréiu și Bastian – eroii din *Povestea fără sfârșit* – nu și-au purtat dușmănie, ei sunt asemănători cu gemenii, totuși, datorită salvării Fantaziei, lumea poveștilor, care a avut nevoie de un nou povestitor, pentru a nu se neantiza și a dăinui întru eternitate. Bastian poate fi socotit întemeietorul noii Fantázia, deoarece a re-creat-o grație puterii imaginației sale și a introdus făpturi noi, spre a o repopula și a restabilit o nouă orânduire. Plecarea sa din Fantázia coincide cu dispariția întemeietorului Romei, iar poveștile pe care le proiectează sunt răspunsurile tuturor copiilor, formulate ca răspuns-soluție, în vederea menținerii libertății de a proteja lumea ficțiunii. Balaurul Fuhur, un dragon de apă și foc, are o înfățișare deosebită și: „nu semănau deloc cu balaurii obișnuți, șerpi uriași și scârboși locuind sub pământ în văgăuni adânci, răspândind mirosuri urâte și păzind oarecari comori adevărate sau închipuite [...] balaurii-noroc sunt făpturi ale aerului și căldurii, făpturi ale bucuriei nemăsurate și, în pofida trupului lor uriaș, ușori ca un norișor de vară. Plutesc în văzduh ca peștii în apă. Văzuți dinspre pământ seamănă cu niște fulgere lente. Cel mai minunat lucru la ei este cântecul lor.”¹⁵ Acest tip de personaj adjuvant nu este reprezentarea balaurului din mitologia autohtonă, care este antagonistul Feților-Frumoși, nu se hrănește cu carne de om, nu trebuie răpus de protagonist, dimpotrivă Atréiu este salvatorul lui Fuhur din pânza Ygramului și va deveni un Pegas care străbate Fantázia neobosit. Zborul său în slujba lui Atréiu și, ulterior, a lui Bastian, îl asociază din punct de vedere mitanalitic cu Pegas, a cărui origine este ilustrată astfel: „PEGASUS The famous winged horse of Greek mythology. He was born

¹⁴ Don Nardo, *The Greenhaven Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*, New York, Greenhaven Press, 2002, p. 64. – „*Legendarul fondator și primul rege al Romei. El și fratele său geamăn, Remus, au fost nepoții lui Numitor, regele din Alba Longa (în câmpia Latiumului, la sud de locul unde s-a construit mai târziu Roma). Când au ajuns la vârsta tinereții, au pornit la drum să construiască un oraș al lor. S-au certat însă, iar Romulus și-a ucis fratele. După ce l-a îngropat pe Remus, Romulus a continuat să creeze orașul și să îl conducă în calitate de primul rege. Patruzeci de ani mai târziu, după o perioadă de pace și domnie prosperă, Romulus a dispărut în ceruri, explicația comună fiind că zeii, mulțumiți de realizările sale, l-au primit în tărâmul lor*” – trad. n., A. J.

¹⁵ Michael Ende, *Povestea fără sfârșit*. Traducere de Yvette Davidescu, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 68.

from the blood of the GORGON MEDUSA, when the hero PERSEUS cut off her head. Pegasus carried Perseus to the rescue of ANDROMEDA. He carried BELLEROPHON to the triumphant fight with the monster CHIMERA. When Bellerophon decided to ride his magical steed up to the home of the gods, OLYMPUS, the god ZEUS sent down a gadfly to annoy Pegasus, who threw off his master. Bellerophon fell to Earth. Pegasus went on to Olympus, where he helped Zeus launch his thunderbolts. Legend said that Pegasus brought forth the fountain of Hippocrene on Mount HELICON with a stroke of his hoof. Winged animals were common in Near Eastern mythology.”¹⁶ Un alt personaj pentru care am identificat o echivalență mitologică din *Povestea fără sfârșit* este Uyulála sau *Glasul Tăcerii*¹⁷, structură aflată în opoziție binară, echivalenta Nimfei Echo, din mitologia greacă. Uyulála era următoarea provocare pe care Atréiu trebuia să o treacă, însă dificultatea acestei probe consta în poziționarea Glasului Tăcerii dincolo de o poartă fermecată, care acționa în raport de inversă proporționalitate cu dorința cutezătorului, a cărui minte trebuia să se elibereze de orice intenție, deoarece Uyulála era privită ca un oracol ale cărui file dezvăluie viitorul și de aceea tentația era extremă. Ajuns dincolo de Poarta Oglinzii Fermecate, Atréiu uită cine este și vede imaginea unui „băiețel gras și cu fața palidă – cam de aceeași vârstă cu el – șezând turcește pe un culcuș de saltele și citind o carte”¹⁸, moment în care are loc și ruptura de nivel și Atréiu se identifică cu Bastian, creatorul poveștii.

Asemănarea cu nimfa este dată de explicația lui Robin Hard cu privire la vocea ei, dar mai ales în abilitatea ei doar de a repeta ultimele cuvinte pe care le aude de la un eventual interlocutor. Așadar, „To save her fellow nymphs from being caught by Hera while they were dallying with Zeus in the mountains, Echo used to distract her with a constant flow of talk until they could escape. When Hera came to realize that she had been tricked, she curtailed Echo’s powers of speech, declaring that the nymph would no longer be able to express any thought of her own, but merely to repeat the last words that she heard from others”¹⁹, deoarece Uyulála cânta răspunsurile la întrebările pe care vizitatorii norocoși i le adresau și folosea vorbirea ambiguă și sugestivă, aluzivă și enigmatică. Bineînțeles că exprimarea ei în această manieră nu se datora vreunei pedepse pe care a primit-o, ci ea trebuia să contribuie

¹⁶ Kathleen N. Daly, *Greek and Roman Mythology A to Z*, New York, Infobase Publishing, 1992, p. 116. – „PEGASUS, celebrul cal înaripat al grecilor, s-a născut din sângele lui GORGON MEDUSA, atunci când eroul PERSEUS i-a tăiat capul. Pegas l-a purtat pe Perseu în salvarea ANDROMEDEI. L-a purtat pe BELLEROPHON până la lupta triumfală asupra monstrului CHIMERA. Când Bellerophon s-a hotărât să-și călărească armăsarul magic până la casa zeilor, OLYMPUS, ZEUS a trimis un fânțar pentru a-l supăra pe Pegas, care și-a aruncat de pe stâncă stăpânul. Bellerophon a căzut pe Pământ, iar Pegas a continuat să rămână în Olimp, unde l-a ajutat pe Zeus să-și lanseze fulgerele. Legenda spune că Pegas a adus la lumină fântâna a lui Hipocrene de pe muntele HELICON cu o lovitură a copitei sale. Animalele înaripate erau frecvente în mitologia din Orientul Apropiat” – trad. n., A. J.

¹⁷ Michael Ende, *op. cit.*, p. 101.

¹⁸ Michael Ende, *op. cit.*, p. 96-97.

¹⁹ Robin Hard, *op. cit.*, p. 217. „Pentru a-și salva colegele nimfe de la a fi prinse de Hera în timp ce se distrau cu Zeus în munți, Echo obișnuia să-i distragă atenția cu un flux constant de vorbe până când puteau scăpa. Când Hera și-a dat seama că fusese păcălită, a redus puterea de vorbire a lui Echo, declarând că nimfa nu va mai putea să exprime niciun gând propriu, ci doar să repete ultimele cuvinte pe care le auzea de la ceilalți” – trad. n., A. J.

la desăvârșirea celui care caută un răspuns la cea mai pură formă de revelare a adevărului. De asemenea, nimfa se îndrăgostise de Narcis, însă acesta iubea doar propria imagine, iar în urma suferinței de a nu-i fi împărtășită iubirea, Echo s-a neantizat, la fel cum și Uyulála declară că „Printre păduri, peste câmpii/ Și înălțimile pustii/ Pe care nimeni nu le-atinge/ Ca funigeii voi dispărea,/ Ca funigeii mă voi stinge.”²⁰

„Căile fără capăt i-au văzut încrezători și deznădăjduiți, veseli și triști, cântând și lăcrămând, căci viața oamenilor se scurge între cel dintâi și cel din urmă drum”²¹, avertizează Vladimir Colin. În *Legendele Țării lui Vam*, Vladimir Colin propune o tipologie spațială mitologică, în care un muritor, Vam, transcende spațiul zeilor pentru a-și dobândi dreptatea, în urma unui joc crud pe care l-a pierdut cu Ormag, stăpânul Universului. De fapt, izvoarele arheologice atestă existența poporului Vamiților, în nordul Dobrogei de azi, însă onomastica anumitor personaje aparține ficțiunii auctoriale. Echilibrul universal, dreptatea absolută și răzburarea nu pot aparține aceleiași operațiuni de ordin logic, însă voința născută din iubire și ură capătă o forță nebănuită, chiar și în fața atotputerniciei politeiste și, mai ales, când această dorință este insuflată unei colectivități ai cărei membri au aspirații identice. Așa poate lua naștere o religie, o hristoite prin aprehensiunea maselor și voința nestrămutată de a obține ceva. „Spaima metafizicii poate fi rezumată astfel: dacă nimic nu există cu adevărat în afară de Absolut, atunci Absolutul nu înseamnă nimic; dacă nimic nu există cu adevărat în afară de mine însumi, atunci eu însumi nu însemn nimic.”²²

Mitologia lui Tolkien ilustrează într-o altă manieră rezidenții terestre și pe cei cosmici: „Tolkien’s theology has thus changed shape to a full-blown pagan Neoplatonism; but it is even now not perfectly that because of the third element that makes it unique: his love of fairies and faerie. Although the deities of ancient pagan mythologies commonly had a home apart from the human world, they nonetheless intervened constantly in the latter: it was their domain, and their main preoccupation. Tolkien’s gods, by contrast, are distinguished by their remarkable lack of interest in, and even aversion to, most of the world that they themselves created. Although a few take a sporadic interest in its affairs, their main preoccupation is with the creation and defense of an idyllic land reserved for themselves, their own servant spirits, and invited guests. It is, effectively, a fairyland, which humans reach only in dreams, or after death, but which lurks on the edge of their consciousness, and those of the other beings of Middle-earth, and conditions their view of the cosmos.”²³

²⁰ Michael Ende, *op. cit.*, p. 111.

²¹ Vladimir Colin, *Legendele Țării lui Vam*, București, Editura Cartex 2000, 2013, p. 37.

²² Leszek Kolakowski, *op. cit.*, p. 20.

²³ Paul E. Kerry (ed.), *op. cit.*, p. 64. „Teologia lui Tolkien s-a transformat astfel într-o teologie păgână neoplatoniciană; dar nici acum nu este tocmai perfectă din cauza unui al treilea element care o face unică: dragostea sa pentru zâne și povești. Deși divinitățile din mitologiile păgâne antice aveau în mod obișnuit un cămin separat de lumea umană, ele interveneau totuși în mod constant în aceasta din urmă: era domeniul lor și principala lor preocupare. Zeii lui Tolkien, în schimb, se disting prin remarcabila lipsă de interes și chiar aversiune față de cea mai mare parte a lumii pe care ei înșiși au creat-o. Deși câțiva dintre ei un interes minor pentru afacerile acesteia, principala lor preocupare este crearea și apărarea unui tărâm idilic rezervat pentru ei înșiși, propriile lor spirite servitoare, și oaspeții invitați. Este, de fapt, un tărâm de basm, la care oamenii ajung doar în vise sau după moarte, dar care zăbovesc la marginea conștiinței lor și a celorlalți ființe din Pământul de Mijloc și le condiționează viziunea asupra cosmosului.” – trad. n., A. J.

Pentru a conchide, literatura fantasy își are rădăcinile în mitologie, spre deosebire de basm, ale cărui origini se găsesc în folclor. Regimul aventurosului presupune reîntoarcerea personajelor în *cea mai bună dintre lumile posibile*, întreaga construcție a drumului de la experiența de origine a copilăriei și până la asumarea identității fiind o construcție populată de personaje mitologice, de tipuri de spații și timp pe care le putem regăsi în miturile fundamentale. În literatura fantasy conceptul de „anarhetip” poate fi aplicat atât la statutul social al eroilor – ale căror experiențe traumatice sunt în registrul abuzului – cât și în de-formarea legilor fizicii clasice newtoniene referitoare la conceptele de spațiu și timp. Însă călătoria eroului este un privilegiu, deoarece construiește o realitate imaginară salvatoare, într-un *alternativ posibil* de unde își extrage seva vindecării sufletești pentru a se putea reîntoarce în cea mai bună dintre lumi.

Bibliografie

- ARISTOTEL, *Poetica*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2011.
- COLIN, Vladimir, *Legendele Țării lui Vam*, București, Editura Cartex 2000, 2013.
- DALY, Kathleen N., *Greek and Roman Mythology A to Z*, New York, Infobase Publishing, 1992.
- ENDE, Michael, *Povestea fără sfârșit*. Traducere de Yvette Davidescu, Iași, Editura Polirom, 2005.
- GOTTLIEB, Anthony, *Socrate, filosoful martir*, București, Editura Științifică, 2000.
- HARD, Robin, *The Routledge Handbook of Greek Mythology*, Based on H. J. Rose's Handbook of Greek Mythology, Londra, Routledge, 2004.
- JUNG, Carl Gustav, *Opere complete. Psihologie și alchimie*, București, Editura 3, 2003.
- KERNBACH, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Albatros, 2004.
- KERRY, Paul E. (ed.), *The Ring and The Cross. Christianity and the Writings of J. R. R. Tolkien*, Lanham, Maryland, Fairleigh Dickinson University Press, 2011.
- KOLAKOWSKI, Leszek, *Horror Metaphysicus*, Traducere Germina Chiroiu, București, Editura All, 1997.
- LAZU, Robert, Cernăuți-Gorodețchi Mihaela, Györfi-Deák Gyögy, *Enciclopedia lumii lui J. R. R. Tolkien*, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2007.
- MANLOVE, Colin, *From Alice to Harry Potter. Children's Fantasy in England*, Christchurch, Cybereditions Corporation, 2003.
- NARDO, Don, *The Greenhaven Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*, New York, Greenhaven Press, 2002.
- PLATON, *Apărarea lui Socrate*, Opere, Vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.
- PLATON, *Criton*, Opere, Vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.
- PLATON, *Dialoguri*. Traducere de Cezar Papacostea, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009.
- TOLKIEN, J. R. R., *Frăția inelului*. Traducere de Irina Horea, București, Editura Rao, 1999.
- VLASTOS, Gregory, *Socrate. Ironie și filozofie moală*. Traducere din engleză de Mara Van Schaik Rădulescu, București, Humanitas, 2002.
- ZIPES, Jack, *Fairy Tales and the Art of Subversion. The Classical Genre for Children and the Process of Civilization*, Second Edition, New York and London, Routledge, 2006.